

'פרה מטמאה טומאת אוכלין...' – ע' במובא בשבועות יא.

דף פב

ציונים וראשי פרקים לעיון

'נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה – תצא ותרעה בעדר. אמר ר"ש בן לקיש משום רבי ינאי: עגלה ערופה אינה משנה' – משמע בסוגיא שאם נוקטים שנמצא ההורג, תצא ותרעה בעדר, אי אפשר לנו לנקוט שעגלה ערופה אסורה בהנאה מחיים, שלכן הוצרכו לומר 'אינה משנה' וכן מבואר בכריתות כה. וכבר תמה הרשב"א על פסקי הרמב"ם, מצד אחד פסק שתצא ותרעה בעדר ומאידך פסק שנאסרת מחיים. ויש שכתבו שמקורו מדברי הירושלמי, ודלא כסוגיאן. (ע' דרכים שונות בישוב דבריו: כסף משנה, שער המלך, אור שמח, אבי עזריה הל' רוצח י; זכר יצחק עד).

– יש שהוכיחו מכאן שאין מועיל פדיון לעגלה ערופה, שאם כן, גם אם עגלה ערופה נאסרת מחיים, שחיתתה שחיתה ראויה היא, שהרי אפשר בפדיון, וכמו שאמרו לענין פרת חטאת. (עפ"י חזון איש – פרה ב,י; הגר"ש גרוזענסקי – מובא בשו"ת אחיעזר ח"ד עט. וכבר נחלקו אחרונים בדבר – ע' משנה למלך הל' רוצח י, ובמצוין ביוסף דנת קדושין גז).

'זריז – דלא עבד איסורא...' – 'נראה דהיינו בין אדם למקום, אבל בין אדם לחבירו עבד איסורא'. (מהגר"א נבנצל שליט"א.

משמע מדברי הרב שליט"א שאסור לו לשני לשחוט לכתחילה עד שיטול רשות מן הראשון. ולולא דברי הרב היה נראה שהלוקח השני אינו חייב ליטול רשות לשחוט, שהרי המשנה והברייתא שנויות בסתם, ומשמע שאין שום חילוק לדינא בין יום הקניה ובין יום אחר, והרי זה לא מסתבר שיהא חייב לברר כל ימיו כאשר בא לשחוט, שמה באותו יום הלה רוצה לשחוט. ומכאן שאף ביום הראשון אינו מחויב. אלא שאם באו שניהם להתדיין לפנינו למי זכות הקדימה, אנו נותנים הזכות ללוקח הראשון. וכן מורים פשוטות דברי הרשב"א ז"ל.

ונראה שזהו כל עיקר חידושו של רב יוסף 'לענין דינא תנן' – שאינו מנוע לשחוט היום, אלא רק אם באו לבית דין, זכות הראשון קודמת, כמו שכתב רש"י.

וכן מה ששנינו 'אם קדם השני זכה' – ומאי אתא ללמדנו בזה – אלא שזוהי זכותו של השני לעשות כן, להקדים את השני ולהיות זריז ונשכר.

וכן נראה לדייק מלשון 'זריז – דלא עבד איסורא', ואילו היה צריך להמלך לפני שחיתה, הלא גם אם לא היה מקדים, לא היה עובר איסור, שהרי צריך לשאלו – אלא משמע ששוחט והולך ללא נטילת רשות, ולכן ע"י הקדמתו נמצא נשכר.

ולפי"ז נראה שאף כלפי המוכר הדין כן, שזה שאמרו בתוספתא שהלוקח קודם למוכר, דוקא כשבאים להתדיין בדבר, אבל יכול המוכר לקדום ולזכות. שאם לא נאמר כן, הלא אין לקונה השני זכות יותר מזכותו של המוכר עצמו, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. וי"ל).

שו"ר מה שכתבו הט"ז (טז סק"ט) והש"ך (סקי"ד). וצ"ע.

'זריז – דלא עבד איסורא. ונשכר – דקאכיל בשרא' – יש מדקדקים מכאן, שאילו לא היה מקדים, והיה שוחט לאחר ששחט הראשון, היה אסור לו לאכול הבשר באותו היום, שקנסו את השוחט אותו ואת

בנו, שלא יהנה מן האיסור שעשה, ואינו מותר באכילה אלא למחרת. וזהו שאמרו שכיון שקדם ושחט – נשכר, שיכול לאכול הבשר, הא אילו לא קדם – לא קאכיל בשרא. (מובא ברא"ש בפסקיו ובתוספותיו, עפ"י רבנו מאיר, שמכאן דקדק בה"ג דין זה. והר"ן בתחילת הפרק כתב שבה"ג השוה זאת לדין מעשה שבת, שאסור לאותו היום).

(ע"ב) 'נזיר שהיה שותה יין כל היום... אמרו לו אל תשתה והוא שותה אל תשתה והוא שותה – חייב על כל אחת ואחת' – משמעות הלשון היא שההתראות חלוקות זו מזו, לפני כל שתיה ושתיה. ואולם בירושלמי (בנוזר) אמרו שאף השותה צלוחית של יין, ויש בה עשרה כזיתים, והתרו בו מלכתחילה שאם ישתה הכל, יחוייב בעשר מלקיות – לוקה עשרה. וכן פרשו הרמב"ם והרע"ב בנוזר (שם). ושם הגרסא שונה: 'אמרו לו: אל תשתה אל תשתה והוא שותה' וכ"ה בקדושין עז: וע"ע במובא ביוסף דעת נוזר (מב).

וכשהתרו בו וחזרו והתרו, אין צריך לפרש בכל התראה את האיסור והעונש, אלא כיון שאמרו לו 'אל תשתה' 'אל תשתה' די, כיון שההתראה הראשונה היתה כדין, ועל לשון התראה ראשונה הם סומכים. (ריטב"א מכות כא.).

'דאמר רבי יאשיה: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד...' – בחזון איש (כלאים א,ו) כתב להוכיח מן הירושלמי (כלאים רפ"ח), שאין צריך דוקא שהזרעים יהיו בגומא אחת. ועוד צידד (שם ובסי"ג סק"ב) שלר' יאשיה אינו חייב אלא כאשר הזרעים סמוכים לזה לזה עד ששה טפחים, שיעור הרחקת כלאי זרעים, ולא יותר. (והביא שם אפשרות נוספת, לחייב עד ד' אמות, ככלאי הכרם, אלא שכתב שלא משמע כן מסוגיתנו).

וכן צידד לומר שאין צורך במפולת יד ממש, אלא גם כשזרע אחד אחר השני, כל שלא הושרש הזרע הראשון עד שהגיע השני – חייב.

עוד נוטה לומר שצריך שאדם אחד יעשה הכל, אבל אם אחד זרע חרצן ושעורה ואחד חטה – פטורים. ואפשר שצריך שתהא דעתו בשעת זריעה ראשונה לגמור שלשתן.

'לא, לעולם רבנן, ומילתא אגב אורחיה קמ"ל, דאיכא תרי גווני כלאים...' – יש לדקדק על לשון 'אגב אורחיה', והלא לכאורה זהו כל חידושו, להשמיענו תרי גווני כלאים, שהרי עצם הדין שלוקה – פשוט הוא; –

ויש לפרש, שמשמיענו שלוקה על כל התראה והתראה בנפרד, אלא ששאלנו על כך והלא משנה היא בנוזר, ומדוע הברייתא משמיעה זאת כאן לענין כלאים (עתוס') – על כך בא התירוץ ששנה תנא דברייתא חידוש זה לענין כלאים, להשמיענו דרך אגב ענין נוסף, שיש תרי גווני בכלאים. (תורת חיים)

דף פג

באורי פשט; הערות וראשי פרקים לעיון

'זמה התם דגופין מוחלקין פטרי רבנן, הכא לא כל שכן?' – פירוש, חיוב 'אותו ואת בנו' בא משום גופים, (כי מהות האיסור הוא לשחוט גוף נוסף), וכששחטה ושחט את בת בתה ואח"כ שחט את הבת,

ד. אין חייבים משום שחיטת קדשים בחוץ בכל אופן שהקרבן אינו ראוי לבוא בפנים, הלכך כששחט את האם או את הבן, השני אינו ראוי כעת לבוא בפנים, ופטורים מכרת וממלקות. ואולם לר' שמעון יש אזהרה על כך, (לא תעשו... ודינו במלקות ולא בכרת).

דף פא

קכט. א. האם חייבים משום 'אותו ואת בנו' בשחיטת איסורי הנאה, בשחיטת טרפה, נוחר ומעקר, או כששחט ונתנבלה בידו בלי משים?

ב. השוחט לעבודה זרה – האם חייב משום 'אותו ואת בנו'?

א. השוחט איסורי הנאה, או שחט ונמצאת טרפה – לחכמים חייב ולר' שמעון פטור (שחיטה שאינה ראויה). שחט ונתנבלה בידו (בלא משים), או שנוחר ומעקר (בכוונה תחילה) – פטור, שאין זו 'שחיטה'. (והוא הדין שחיטת נכרי אינה נחשבת שחיטה לענין אותו ואת בנו. תוספתא רפ"ה).

ב. השוחט לע"ז – לר' שמעון לעולם פטור משום אותו ואת בנו, שהרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. לחכמים – אם שחט רק הראשון לע"ז, חייב על השני. ואם שחט השני לע"ז – אם התרו בו משום ע"ז ונתחייב מיתה – פטור ממלקות דאיתו ואת בנו. ואם לא התרו בו משום ע"ז – לר' יוחנן חייב (שחייבי מיתות שוגגין אינם פוטרים ממלקות. וכן הלכה), ולרבי שמעון בן לקיש פטור.

דף פב

קל. א. האם 'אותו ואת בנו' נוהג בפרת חטאת ובעגלה ערופה?

ב. המוכר בהמה לחברו, ונשארה לו למוכר אמה או בתה – למי זכות הקדימה לשחוט את בהמתו? ומה הדין בשני לוקחים שלקחו בהמה ובנה?

ג. שחט פרה ואחר כך שני בניה; שחט שני בניה ואח"כ שחטה; שחטה ואת בתה ואת בת בתה; שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה – מה דינו?

ד. שחט את הבן ואח"כ את האם; שני אנשים, אחד שחט את האם ואחד את הבן – מה הדין?
ה. מי שעבר עבירה ושנה בה כמה פעמים – בכמה חיובים הוא מתחייב? האם ניתן לחייב שני חיובים משום 'לאו' אחד ובמעשה אחד?

א. 'אותו ואת בנו' נוהג בפרת חטאת, ואפילו לר' שמעון הסובר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, שחיטת פרת חטאת שחיטה ראויה היא, מפני שלשיתתו פרה נפדית לאחר שחיטה והרי יש לה אפשרות אכילה.

(רבנו גרשום פרש שהשוחט פרת חטאת היא שחיטה שאינה ראויה, לפי ששחטה לשם חולין. וע' בשו"ת זרע אברהם יד, יב; קהלות יעקב זבחים ג, ב).

ולענין עגלה ערופה – תלוי הדבר במחלוקת החכמים (ר' ינאי וריש לקיש, כנגד ר' יוחנן. וכבר נחלקו תנאים בדבר. כריתות כה), האם ע"ע נאסרת בהנאה מחיים, משעת ירידתה לנחל, ואם שחטה אז, הרי זו שחיטה שאינה ראויה ואינה שחיטתו לשיטת ר' שמעון. או אינה נאסרת אלא אחר עריפתה, הלכך אם שחטה – הרי זו שחיטה גמורה.

ולחכמים, (שהלכה כמותם) – לעולם חייב, שאף שחיטה שאינה ראויה – שמה שחיטה. (עריפת עגלה – כתבו התוס' (כאן ובכריתות כה.), שהרי היא כשחיטה וחייבים עליה משום אותו ואת בנו לרבנן. והביאו המפרשים מן הירושלמי (סוטה ט,ה) שנחלקו בדבר. ובספר אבי עזרי (תנינא שאה"ט ב,י) פרש שזה שכתבו התוס' – זהו רק לפי קושייתם, אבל לפי מה שכתבו בשם רבנו תם שבדוקא נקטה המשנה 'שוחט' ולא עורף, אין עריפת עגלה נידונית כשחיטה. וע' גם בספר הישר לר"ת (תשו' נא נב) שחילק בין דחית שעיר לעריפת עגלה. וזה דלא כהבנת שאר המפרשים בשיטת התוס' – ע' מנחת חינוך סו"י נב; קסא, י; רצד, ה; אחיעור ח"ג נא, ב. וע"ע הגהות הרד"ל כריתות כה; בית ישי קטז הערה ו).

ב. זכות הקדימה לשחוט, ניתנת ללוקח, שעל מנת כן לקח. ובשני לוקחים – הזכות לשחוט ראשון שייכת ללוקח הראשון, ואם קדם השני ושחט – הרי זה זריז ונשכר.

ג. שחט פרה ואחר כך שני בניה – סופג שמונים. שחט שני בניה ואח"כ שחטה – לתנא קמא, סופג את הארבעים. לסומכוס בשם ר' מאיר, שמונים. (כן מפורש בתוספתא, כמובא ברש"י ותוס'). והר"ן כתב שבזה סומכוס מודה שלוקח ארבעים בלבד, כיון שהכל שם אחד. וכבר תמה התורת-חיים מדברי התוספתא. וע"ע בספר החינוך רצד; אמרי דב – כריתות טו.). (אפשר שאם אדם אחד שחט אותה ואת בת בתה ואדם אחר שחט את בתה – אף לסומכוס אינו לוקח אלא ארבעים (חז"ב כריתות ג,ה. וצ"ב). שחטה ואת בתה ואת בת בתה – סופג שמונים. שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט הבת – לת"ק סופג ארבעים, ואעפ"י שהגופים מוחלקים, כיון שהוא 'לאו' אחד והתראה אחת – אינו לוקח אלא פעם אחת. ולסומכוס בשם ר' מאיר: שמונים.

ד. שחט את הבן ואח"כ את האם – חייב. (לא תשחטו – הרי כאן שנים, הכיצד – אחד השוחט את הפרה, ואחד השוחט אמה ואחד את בתה – שנים האחרונים חייבים). ואין חילוק בין אדם אחד השוחט אותו ואת בנו, או שנים השוחטים, שהאחרון חייב. (לא תשחטו. ועדיין יש לדרוש הדרשה הקודמת, מכך שלא כתוב 'לא ישחטו' שהיה במשמע הן ע"י אחד הן ע"י שנים).

ה. העובר ושונה בעבירה אחת – אם התרו בו על כל איסור, (כגון שהתרו בו על כל 'כזית' ו'כזית' באכילת איסור. וי"א שאפילו אמרו לו פעם אחת שיתחייב מספר מסויים של חיובים, כמספר ה'כזיתים') – לוקח על כל אחת ואחת. ובשוגג – הידיעות שבינתיים מחלקות, לחייבו קרבן על כל שגגה ושגגה. אם לא התרו בו אלא פעם אחת – אינו חייב אלא אחת. (ולא רק משום שלא היתה ההתראה על האכילות הנוספות, אלא שללא התראה אין מה שיחלק את המעשים, ונחשב הכל כאכילה אחת. עפ"י קובץ ענינים. ונפ"מ לחבר שא"צ התראה, שגם כן אינו חייב אלא אחת). ואולם לדעת סומכוס בשם ר' מאיר, נסתפק אביי שמא חייב על כל אחת ואחת (מלקות במזיד, קרבן בשוגג), או שמא לא אמר סומכוס אלא בכגון אותו ואת בנו, שחיובו משום הגופים, והגופים מוחלקים זה מזה, אבל בכגון אוכל שני כזית חלב או זורע כלאים כמה פעמים בבת אחת – אינו חייב אלא אחת. ורב יוסף נקט כצד הראשון, ואולם בגמרא דחו את ההוכחות המבססות הנחה זו. (לדעת רש"י (פג.), התראות מחלקות גם כן לפטור; שאם התרו בו ואכל פחות מכזית וחזרו והתרו בו ואכל עוד חצי – פטור. והרמב"ן והרשב"א והתורא"ש חולקים. וע"ע בזה בקהלות יעקב כה,ד).